

JULEVINDUSTRIEN

I snart 40 år har familien Spaeth hatt monopol på New Yorks julestemning. Men de berømte vindusutstillingene på Fifth Avenue begynte med biff.

TEKST LINE TILLER FOTO SIGURD FANDANGO
New York

I DØRÅPNINGEN har julenissen sin første dag på jobb. Et kor står foran fire store mørklagte vinduer og prøver å overdøve trafikken på Fifth Avenue med lyse toner fra «Jingle Bells». Forbigående får kakao og pepperkaker.

– Kom igjen alle sammen, la oss telle ned fra fem! Fire! Tre! jodler kjøpesentersjefen gjennom mikrofonen mens amerikanske og europeiske tv-kameraer ruller.

Flomlyskanonene slikker langs skyskrapervegger opp mot kveldshimmelen, publikum strekker seg på tå, klare med sine mobilkameraer. Årets julevinduutstilling skal avdukes hos kjøpesenteret Lord & Taylor i New York. Det er stor ståhei for en lang tradisjon, men få er klar over hvem de egentlig applauderer.

JULEMONOPOL. Verdens travleste handlehjørne skal ligge på nordvestsiden av 34. gate på Manhattan. 15.000 mennesker er ventet å passere hver time i høysesongen, potensielle kunder som ønskes blåst inn fra fortauet gjennom svingdørene. Og ettersom de små vindusfortellingene er nesten like populære som en Broadway-musikal et stenkast unna, gjelder det å være best i klassen. Hvert år.

– Det er skarp prestisjekonkurranse mellom alle kjøpesentrene. Ingen forteller hverandre noe, alle vil overgå de andre, og vi må passe på å ikke lage vinduene like. Saks og Macys ønsker å gjøre nye, sprøere ting hvert år, de andre er litt mer tradisjonelle med små dukker og en

pen gammeldags stil. Men det de alle vil, er å tiltrekke seg flest mulig mennesker, sier David Spaeth (67).

Den høyreiste mannen med halvlengt grått hår og cap er eier og dukkemaker i familiefirmaet som står bak ideene, utførelsen og installasjonen av de populære julevinduene, ikke bare hos Lord & Taylor, men også sentergigantene Macys, Bloomingdales og Saks: Spaeth Design har i årtier hatt monopol på desemberfølelsen langs New Yorks hovedgate.

Ingen vil snakke om budsjett, men avisen New York Times regner med at butikkledelsen bruker rundt 75.000 dollar per vindu. Penger sjefene selvfølgelig ser på som en investering, selv om ingen av deres produkter står utstilt denne måneden.

– Hvilket vindu er din favoritt her i kveld?
– Det som til enhver tid er ferdig, sier Spaeth der han står, litt gjemt, smiler trett.

– Vi har aldri gått over en deadline. Men en gang så jeg foten til en snekker hoppe av scenen i det gardinene gikk opp.

SAKEN ER BIFF. Det startet med rått kjøtt. Walter Spaeth, Davids far, var en sjarmende og utadvendt type som hatet kontorjobben som regnskapsfører for et flyselskap. Han ville heller designe butikkvinduer. Han fikk drømmejobben hos en klesforretning, men de behandlet ham som en kaffejenter. Sammen med kona Dorothy startet han det »

« **FANTASTISK.** – Våre vinduer er vakrere enn alt du kan oppleve i Disneyland tilsammen, sier sjef for Spaeth Design, David Spaeth. Her har selveste julenissen funnet frem til et av vinduene hos kjøpesenteret Lord & Taylor.

1 **JULESJEFEN.** Foreldrene til David Spaeth startet Spaeth Design like etter Annen verdenskrig. 2 **HODEBRY.** I designstudioet mangler det ikke på kroppsdeler i gummi. 3 **MAX MEKKER.** Senioranimator Angel Rios (37) bruker samme mekanikk som spakene i et F-14-fly for å få dukkene til å bevege seg. 4 **KALLES JUL.** Medarbeiderne ved Spaeth Design har jul ni måneder i året. 5 **SANGTEGNER.** Megan Watters (24) er en av mange kunstnere som tar seg ekstrajobb ved Spaeth Designs julevindusverksted. 6 **MONSTER.** Spaeth Design lager ikke bare nisser og juleeventyr, men også skumle ting for filmindustrien.

» som skulle bli et storproduksjonsselskap med 65 medarbeidere, millioner i inntjening og et litt tilbakeholdent image.

De første årene hang de opp biff og kjøttvarer i vinduene hos slaktere og kjøttbutikker langs Madison Avenue på Manhattan. Det lille firmaet merket seg den økende etterspørselen som inntraff rundt juletid, og et år bestemte ekteparet seg for å satse: Under den årlig messen for butikkvindusdesign brukte de alle sine sparepenger på å leie det største ballrommet på New Yorker Hotel for å selge sin design til butikkeierne. Suksessen var et faktum, og siden 1976 har Spaeth Design vært eksklusiv leverandør av juleutstillinger for Lord & Taylor. Senere har nabokjøpesentrene fulgt etter, en etter en.

– Det er en stor oppgave, mange timer med research på museum, i Europa, gjennom magasiner og mye kreativ energi går med, alt bare for åtte ukers visning i

SPAETH DESIGN

GRUNNLACT av ekteparet Walter og Dorothy Spaeth i 1945. I dag styres firmaet av sønnen David Spaeth og kona Sandy.

FIRMAET har stått bak julevinduene på kjøpesenteret Lord & Taylor siden 1976, og Macys siden 1999. Har også Saks og Bloomingdales på kundelisten.

JULEVINDUENE viser nye historier og nye figurer hvert

året. Men det er ok. Så lenge folk er fornøyde. Men man er aldri bedre enn sin siste jobb, og det husker vi på, sier Spaeth.

år, og blir avduket i midten av november, og står til 2. januar.

DE SISTE fem årene har julevindusproduksjonen forandret seg mye, med 3D-printere og datastyrte utskjæringsmaskiner.

FIRMAET vurderer å inkludere vindus-apps for smarttelefoner, for å gjøre opplevelsen enda mer interaktiv. **NETT** spaethdesign.com

– Hva ønsker du deg til jul?
– Et feriecruise i Karibia.

TOP GUN. David Spaeth mener det. Han vil langt bort fra alt og alle som begynner på «j». Da han tok over det blå sjefskontoret med svevende skydotter på veggen, kom han fra en ingeniørjobb som designer av kontrollspakene på F-14-fly, «du vet, det flyet Tom Cruise førte i 'Top Gun'». Mens Spaeth går rundt i den enorme verkstedhallen i det store designstudioet ved Hudson River, forteller han at mekanikken de bruker for å få dukkene til å bevege seg, stammer fra flyhangaren.

Rundt ham males, bores og pakkes det døgnet rundt. På et A4-ark som henger på en tavle står det at om du jobber ti timer i strekk, har du lov til å ta deg ti minutter pause. Som om det var en gave.

– Selv om vi har jobbet med dette i ni måneder allerede, er det helt galskap akkurat nå, sier Spaeth idet »

MACYS STOLTHET. – Macys vil gjerne vise frem seg selv gjennom vindusutstillingene, i forskjellige versjoner. I år har vi blant annet laget det som ser ut som en familie som titter på Macys thanksgiving-parade, sier David Spaeth. Vindusutstillingene langs Fifth Avenue åpner like før Thanksgiving Day, fjerde torsdag i november, og står til 2. januar.

» en stemme på høytaleren sier: «Vi mangler bokstaven d i 'Santa Land', noen har tatt d-en!»

I ett rom dukker barneansikt magisk opp inne i en 3D-printer, i et annet rom henger hundrevis av tynne, hvite gummilemm langs en høy vegg. Virkelighetsnære fingre, gravide mager, krokete ben og smilende hoder. En smule grotesk hadde man kommet på kveldsbesøk. Bak en snømann sitter seniordesigner Nicodemus Lopez (44) bøyd over pc-en og bestemmer farger på luene til arbeiderne i en treskåret versjon av det kjente fotografiet «Lunch Atop A Skyscraper» fra 1932.

– Du aner ikke hvor mange ganger jeg har redesignet julen. År etter år må vi komme opp med en julenisse og et New York som aldri har vært vist før, man blir jo litt ko-ko av det, sier Lopez.

– Hvor finner du inspirasjonen?
– To ord: «Happy Hour», i nærmeste bar.

SWAROVSKI-KRYSTALLER. David Spaeth varmer frakkelommen og kikker rolig på menneskemengden som er i ferd med å danne seg foran julevinduene på Fifth Avenue. Dette er hans pust i bakken før han må tilbake til designstudioet. Spaeth er ennå ikke ferdig med de hoppende barna i 1:1-størrelse, mega-kaleidoskopet med Swarovski-krystaller

Jeg tror vår Macys-person har som eneste jobb å gjøre livet mitt surt, han prøver stadig vekk å gi meg oppgaver han tror vi ikke greier

DAVID SPAETH julevindusmaker

og de dansende nøtteknekkere til Saks og Macys julevinduer. Heller ikke de 80 roterende snøglasskulene som Davids kone Sandy Spaeth har brukt månedsvis på å kjøpe fra private hjem over hele USA på Ebay er klare.

– Hva er det villeste noen har bedt deg gjøre?
– Jeg tror vår Macys-person har som eneste jobb å gjøre livet mitt surt, han prøver stadig vekk å gi meg oppgaver han tror vi ikke greier, sier Spaeth og gnir seg i pannen.

– Som hva da?
– Vel, jeg husker han ba om en ekte berg-og-dal-bane som skulle ha både en korketrekker og en loop.

– Ble det noe av?
– Å jada. Ikke med små vogner, men med en slede hvor julenissen og hans reinsdyr kjørte over 3000 kilometer tilsammen. Det er nesten like langt som fra New York til Las Vegas, det. »